

Ilmastonmuutoksen taakka

Ilmastonmuutoksen vastuunjako ja (epä)oikeudenmukaisuus globaalin etelän ja
globaalin pohjoisen välillä

Kandidaatintutkielma Turun yliopisto Sosiaalitieteiden laitos

13.5.2025

Vilma Räike

Ohjaaja Johannes Kananen

*Turun yliopiston laaturjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.*

TIIVISTELMÄ

Oppiaine: Sosiaalitieteet

Tekijä: Vilma Räike

Otsikko: Ilmastonmuutoksen taakka - Ilmastonmuutoksen vastuunjako ja (epä)oikeudenmukaisuus globaalin etelän ja globaalin pohjoisen välillä

Ohjaaja: Yliopisto-opettaja Johannes Kananen

Sivumäärä: 22 sivua

Julkaisukuukausi: Toukokuu 2025

Ilmastonmuutos on koko ihmiskuntaa koskettava kysymys, jonka ratkaiseminen ei voi enää odottaa. Tässä kandidaatintutkielmassa käsitellään ilmastonmuutoksen vastuunjakoon kansainvälisellä tasolla liittyviä haasteita, erityisesti globaalin etelän ja globaalin pohjoisen näkökulmasta. Aiheeseen liittyy monia valta-asetelmia jotka ovat muotoutuneet vuosisatojen aikana. Erityisesti postkolonialistisesta näkökulmasta tarkasteltuna on mahdollista löytää monia yhteneväisyyksiä nykyisten rakenteiden ja ilmastonmuutokseen liittyvien oikeudenmukaisuuskysymysten välillä. Työ on kirjallisuuskatsaus, jonka aineisto koostuu kirjallisuudesta ja tieteellisistä, vertaisarvioituista artikkeleista. Työssä sivutaan myös tieteen tekemiseen liittyviä kolonialistisia rakenteita, jotka ovat yhteydessä ilmastonmuutoksen ratkaisujen löytämiseen. Työ avaa näkökulmia oikeudenmukaisuuden haasteisiin joita vastuunjakoon globaalilla, ilmastopöytäkirjojen tasolla liittyy. Siinä keskitytään erityisesti YK:n ilmastonsuojelun puitesopimuksen määrittelemään yhteiset mutta eriytyneet vastuut -periaatteeseen, joka on kansainvälisesti hyväksytty raami kansainvälisille ilmastopöytäkirjoille. Periaatetta arvioidaan sen onnistuneisuudessa niin vastuunjaon näkökulmasta kuin myös maiden jakamisen ongelmallisuuteen liittyvistä näkökulmista. Lopuksi painotetaan toiminnan tärkeyttä, joka on yhdistävä tekijä kaikista lähtökohdista katsottuna.

Avainsanat: ilmastonmuutos, globaali etelä ja globaali pohjoinen, ilmastopolitiikka, ilmastopöytäkirjat, yhteiset mutta eriytyneet vastuut -periaate, oikeudenmukaisuus, kolonialismi

Sisällys

1. Johdanto.....	4
2. Ilmastonmuutoksen juuret	5
2.1. Ilmastonmuutokseen herääminen	5
2.2. Näkökulmia vastuuseen.....	6
2.2. Globaali etelä ja globaali pohjoinen.....	8
2.3. Mikä tekee vastuunjaosta niin vaikeaa?.....	9
3. Tiedon dekolonialisaatio ja YMEV-periaatteen lähtökohdat	12
3.1. Tieteen valta.....	12
3.2. YMEV-periaate pohjana vastuunjaolle.....	13
4. YMEV-periaate – puolesta ja vastaan.....	14
4.1. YMEV:n rakenteelliset haasteet.....	14
4.2. YMEV:n maantieteellisen jaottelun haasteet	16
5. Ratkaisujen kiireellisyys ja yhteenveto	18
6. Lähdeluettelo	22

1. Johdanto

“Millions of dollars have been spent denying what is clear: Climate change is occurring and people are responsible.”

(Jamieson 2015, 23)

Elämme ihmisen historiassa ensimmäistä kertaa antroposeenin aikaa, aikaa jolloin ihmisen teot ovat muokanneet planeettaamme peruuttamattomilla tavoilla.

Ilmastonmuutos on koko ihmiskuntaa koskettava kriisi, jonka lopullisia seurauksia on mahdoton vielä edes ennustaa. Niin kauan kuin ilmasto lämpenee, lisääntyvät myös sään ääriolosuhteet, kriisit ja konfliktit. Ja niin kauan kuin lämpeneminen kiihtyy, kiihtyvät myös seurausten vakavuus ja ratkaisujen löytymisen välttämättömyys.

Seuraukset eivät kuitenkaan jakaudu tasaisesti maapallollemme, ja jotkin alueet tulevat kokemaan ne aiemmin ja tuntuvammin. Nämä alueet ovat huomattavan usein jo valmiiksi haavoittuvaisessa asemassa olevia valtioita, globaalin etelän valtioita.

Ilmastonmuutoksen juuret ovat kuitenkin globaalissa pohjoisessa, mikä on luonut ongelman, jonka ratkaiseminen ei ole yksinkertaista.

Tämä kandidaatintutkielma käsittelee ilmastonmuutoksen vastuunjakoja globaalin etelän ja globaalin pohjoisen kontekstissa, erityisesti oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Käsittelen työssä sekä vastuunjakoon liittyviä oikeudenmukaisuuskysymyksiä että *yhteiset mutta eriytyneet vastuut* -periaatetta, myöhemmin YMEV-periaate, joka on yksi ilmastopolitiikan keskeisimpiä periaatteita vastuunjaon näkökulmasta. Pyrin selvittämään vastauksia kysymyksiin siitä, mitä oikeudenmukaisuuden puolia ilmastonmuutoksen vastuunjakoon liittyy, miten YMEV-periaate ottaa nämä kysymykset huomioon sekä miten kolonialismin voidaan nähdä olevan kietoutunut tilanteen eri puoliin. Tutkielmani on kirjallisuuskatsaus, jonka tarkoitus on hahmottaa ja lisätä huomiota vastuunjakoon liittyviin puoliin maailmanajassa, jossa kysymykset yhteisestä tulevaisuudesta eivät voi enää odottaa.

muutoksen on tapahduttava eikä ajatus ole uusi. Vuonna 1962 julkaistu Rachel Carsonin teos *Silent Spring* (Carson 1962) ravisteli maailmaa, ja avasi keskustelun luonnosta, ympäristöstä ja ihmisen vaikutuksesta. Kymmenen vuotta myöhemmin julkaistu *Limits to Growth* (Meadows, Meadows, Randers & Behrens III 1972) kyseenalaisti jatkuvan kasvun pakollisuuden, joka herätteli ainakin tiedeyhteisön kyseenalaistamaan vallalla olevia järjestelmiä.

Vaikka ilmaston lämpötilaa nostavien päästöjen alkuperästä on nyt vuosien tutkimuksen ja neuvottelujen jälkeen päästy lähes yhteisymmärrykseen, ovat kiihtyvien seurausten ratkaisemista sekä vastuuta koskevat kysymykset yhä avoimia. Keskustelu siitä, kenen vastuulla ratkaisujen keksiminen ja seurausten kantaminen ovat on yksi ilmastopolitiikan ja myös tulevaisuutemme tärkeimpiä kysymyksiä. *Vastuu ilmastonmuutoksesta* on jo itsessään jännitteitä sisältävä lause, jota on syytä avata lisää. Mediassa aihe nousee usein esiin joko yksilön tekojen vaikutusta pohtimalla, kun taas ympäristöneuvottelut ja sopimukset ovat ainakin näennäisesti kaukana normikansalaisen arkipäivästä. Todellisuudessa kaikki näkökulmat ovat aina yhteydessä toisiinsa, ja yhteisen tulevaisuutemme rakentamiseen tarvitaan kaikkia näkökulmia ja jokaista yksilöä. (Roth ja Kaspar 2021.)

2.2 Näkökulmia vastuuseen

Vastuuta terminä, ilmastonmuutoksen kontekstissa, voidaan hahmottaa esimerkiksi moraalisisestä näkökulmasta, poliittisesta näkökulmasta tai taloudellisesta näkökulmasta. Esimerkiksi moraalista ja etiikkaa pohtiessa nousevat esille usein feministiset ja postkolonialistiset näkökulmat sekä vastuu huono-osaisemmista. Moraalin pohtiminen on kysymys niin suhteesta vastuunjakoon ihmisten välillä, kuin myös globaalista näkökulmasta. Esimerkiksi historian merkityksen painottaminen ilmastopolitiikassa voidaan nähdä moraalisenä kysymyksenä. (Cuomo 2011.) Myös ihmisoikeuskysymykset ovat vahvasti osa ilmastonmuutokseen vastuusta käytyä keskustelua, ja näkökulma ulottuu alkuperäiskansojen oikeuksista pakolaiskysymyksiin (Gonzalez 2015). Tulevaisuudessa nämä puolet voivatkin olla pinnalla myös entistä enemmän, varsinkin ilmastopakolaisliikkeiden lisääntyessä.

Politiikka ja moraalit kohtaavat myös usein vastuuta, vastuunjakoja ja valtaa pohdittaessa. Esimerkiksi Goodhart (2022) kirjoittaa YK:n ilmastonsuojelun puitesopimuksesta (engl. UN Framework Convention on Climate Change, UNFCCC), joka on myös myöhemmin käsiteltävän YMEV-periaatteen takana. Tämä kansainvälinen ilmastopuitesopimus yhdistää kaikki YK:n 197 maata, ja on merkittävässä roolissa koko ilmastopolitiikan kentällä. Jo yksin sen sisäisiä valtasuhteita on mielenkiintoista pohtia globaalien vastuunjaon näkökulmasta, sillä vastuu vaatii toimiakseen luottamusta. Kun päätöksiä tehdään maiden välisissä neuvotteluissa ovat tulokset aina kompromisseja, ja täydellinen yhteisymmärrys on harvinaista jollei jopa mahdotonta. (Goodhart 2022.)

Toisaalta vastuuta voidaan käsitellä poliittisesta näkökulmasta myös esimerkiksi suhteessa aktivismiin. Aktivistit ovat merkittävässä asemassa tuomassa aiheelle näkyvyyttä, ja esimerkiksi Greta Thunbergin aloittama kansalaisliike Fridays for Future on tuonut näkyvyyttä niin ilmastomuutokselle kuin myös vastuunjakoon liittyville oikeudenmukaisuuspuolille. Yhteiskunnalliset liikkeet ovatkin suurella roolilla syvemmän systeemimuutoksen rakentamisessa, joka voidaan nähdä tärkeänä kokonaisvaltaisen ilmastomuutoksen torjunnan kannalta. (Goodhart 2022.) Erityisesti arvomuutos tarvitsee pohjalleen mikrotason muutoksia, joita yksin politiikan avulla ei voi saavuttaa, mutta jotka ovat tärkeitä maapallomme tulevaisuuden kannalta. Poliittinen ulottuvuus tuokin usein vastuunjakoon konkreettisen tason; kuka tekee ja mitä.

Viimeisestä, taloudellisesta näkökulmasta voidaan pohtia sitä, kuka maksaa laskun yhteisen planeettamme tuhoamisesta, jos mikään ei muutu. Vaikka tämän tutkielman tarkoituksena on tuoda esille talouden ulkopuolisia, kokonaisvaltaisempia puolia joita vastuunjakoon liittyy, ovat taloudellisten tappioiden jakaminen jo nyt yksi merkittävästä keskustelunaiheista erityisesti globaalissa pohjoisessa. Talouteen liittyvät kysymykset kulminoituvat usein termeihin lieventäminen, mukautuminen ja kompensatio (engl. mitigation, adaptation, compensation). Pohjimmiltaan kyse on siitä, millä rahoitusmuodoilla ilmastomuutoksen aiheuttamia tuhoja pitäisi torjua ja kuka maksaa. Tämä näkökulma on erityisen sidottu politiikkaan, mutta rahoitusta koskevat kysymykset ovat usein myös kysymyksiä siitä kuka *ansaitsee* tukea, kuka maksaa kenelle ja millä perusteella. Tästä näkökulmasta onkin saanut alkunsa myös monet myöhemmin käsiteltävät periaatteet, jotka ovat vaihtoehtoja YMEV-periaatteelle. (Massenberg 2021; Vanderheiden 2011)

Loppujen lopuksi kaikkia näitä näkökulmia tarvitaan kokonaisuuden hahmottamiseen, ja pluralistista ajatusta vastuusta korostaan usein aihetta käsittelevissä teoksissa (Jamieson 2015). Tässä työssä käyttämäni *ilmastonmuutoksen vastuunjako* pyrkii terminä sisältämään hieman kaikkia näistä näkökulmista. Vastuu tuo mukanaan kuitenkin myös vallan, ja valta-asetelmat globaalilla tasolla heijastuvat usein myös käytännön vastuunjakoon. Erityisesti päästöjen epätasaiseen jakautumiseen historiallisesti on pyritty kiinnittämään huomiota, josta on syntynyt termi oikeudenmukainen (vihreä) murros (engl. just transition). Termin tarkoituksena on tuoda huomiota aiheeseen liittyville oikeudenmukaisuuskysymyksille ja luoda kestävämpiä, kaikkien kannalta reiluja ratkaisuja. (Ghosh, Chakraborty, Ceballos & Adiaba 2022.)

2.2 Globaali etelä ja globaali pohjoinen

Globaalilla tasolla vastuun jakaminen on erityisen haastavaa, sillä maat ja eri ryhmät ovat huomattavasti eri asemassa sekä suhteessa toisiinsa että ilmastonmuutoksen seurauksiin. Siinä missä esimerkiksi Kiina on tilastollisesti pahin saastuttaja ja ilmastonmuutoksen kiihdyttäjä, henkilöä kohden lasketut hiilidioksidipäästöt ovat yleensä korkeimpia globaalien pohjoisten maissa. (Hickel 2021a, 112–113.) Maat ovat eri asemassa niin taloudellisesti, historiallisesti kuin myös geopolitiiselta tilanteeltaan. Jotta vastuuta olisi mahdollista kuitenkin käsitellä, on pakko vetää rajoja eri maiden välille, ja yleisimmin rajaviivana on käytetty länsimaita ja muita maita.

Tässä työssä aion jakaa maat termein globaali etelä ja globaali pohjoinen. Nämä ovat vaihtoehto yleisemmin käytetyille termeille kehitysmaat ja kehittyneet maat, tai vielä vanhemmin ensimmäinen ja kolmas maailma. Terminä globaali etelä ja globaali pohjoinen ovat merkitykseltään parempia, sillä vaihtoehtoiset termit sisältävät pohja-ajatuksen siitä, että koko maailma on matkalla kohti jotakin yhtä päämäärää, jonka lännen kehitys on asettanut. Ne sisältävät myös ajatuksen loppumattomasta kasvusta, joka tämän tutkielman näkökulmasta ei ole paras mahdollinen vaihtoehto. Rajaus ei kuitenkaan ole yksinkertainen, sillä pelkkä sijainti pohjoisessa tai etelässä ei riitä. (Chen 2022; Ibrahim, Kuppens & Nfundiko 2024; Schroeder 2024.)

Kyseessä on tapa hahmottaa alueita, jotka ovat taloudellisesti, ilmastollisesti ja historiallisesti erilaisessa asemassa. Esimerkiksi kansainvälisten ilmastopöytäkirjojen kontekstissa niiltä voidaan vaatia erilaisia toimia nykytilaa huomioon ottaen, tai vastaavasti niitä voidaan avustaa tilanteen vaativalta tavalla. Joskus näiden kahden alueen eroja voidaan hahmottaa esimerkiksi inhimillisen kehityksen indeksin (engl. Human Development Index) avulla, jolloin 64 maata kuuluisi globaaliin pohjoiseen ja loput 133 globaaliin etelään. Myös suhteet demokratiaan ja kapitalismiin voivat auttaa hahmottamaan eroja, ja rajavedot pelkästään yhden mittarin avulla ovatkin usein liian yksinkertaisia. (Chen 2022; Eriksen 2015.)

Kuten aina, rajanvetoon on myös poikkeuksia. Esimerkiksi Kiina vaikeuttaa rajanvetoa alueiden välillä mm. päästöjensä, nopean kehityksensä ja toisaalta talousmuutonsa vuoksi. Se on yhtäaikaista nopeasti kasvava, kehittyvä ja saastuttava maa, mutta historiansa ja sijaintinsa puolesta se voitaisiin helposti laskea myös globaalin etelän maaksi. Se on samanaikaisesti sekä uusituvan energiatalouden ja sähköautojen valmistuksen edelläkävijä, että väestöllisesti suuri ja taloudellisesti kasvava valtio. Lisäksi se kuuluu maantieteellisesti alueelle, joka tulee kärsimään ilmastomuutoksen vaikutuksista merkittävästi. (Harris 2013; Qi & Wu 2013; Zeng, Ding, Pan, Wang & Gregg 2008.)

Lisäksi on vielä huomioitava, että alueiden sisäiset erot ovat suuria ja jako näin radikaalisti kahteen on itsessään hieman harhaanjohtava. Molemmat alueet, globaali etelä ja globaali pohjoinen, sisältävät laajan kirjon valtioita, ja maiden sisälläkin on suuria eroja esimerkiksi tulotasoissa. (Hollington, Salverda, Schwarz & Tappe 2015.) Joskus onkin ehdotettu kolmanneksi vaihtoehdoksi myös kolmatta aluetta, globaalia itää ”the East”, joka kattaisi paremmin näiden kahden väliin putoavia alueita kuten Kiinaa (Müller 2020).

2.3 Mikä tekee vastuunjaosta niin vaikeaa?

Tämän tutkielman kannalta jonkinlainen jako maiden välillä on kuitenkin pakollinen, sillä alueet ovat huomattavasti eri tilanteissa suhteessa ilmastomuutoksen. Karkeasti rajattuna globaalin pohjoisen teot nyt ja erityisesti historiallisesti ovat yksi

ilmastonmuutoksen kiihtymisen juurisyy. Nopeasti kehittynyt teollisuus ja laajalle levittänyt ideologia teollisuuden ja kasvun pakollisuudesta ovat merkittävä tekijä (ihmisen aiheuttaman) ilmastonmuutoksen takana, kun samaan aikaan globaalissa etelässä koetaan ilmaston lämpenemisen seuraukset rajummin, aiemmin ja pidempään. Kyseinen epätasapaino on kehittynyt vuosikymmenien ajan, joka tekee vastuun jakamisesta monimutkaista. (Dixson-Declève ym. 2022; Hickel 2021a)

Vastuu ilmastonmuutoksen ratkaisemisesta ja vahinkojen korjaamisesta onkin merkittävä kiistanaihe ilmastopolitiikassa, sillä kaikki puolet tulisi ottaa huomioon mahdollisimman kattavan ratkaisin löytymiseksi. Ratkaisun syntymistä vaikeuttavat muun muassa seuraavat tekijät: globaalien pohjoisten maat ovat päässeet nykyiseen rikkaan, hyvinvoivan valtion asemaan ilmaston lämpenemistä kiihdyttävien toimien avulla. Globaalien etelän maat ovat monessa suhteessa vielä jäljessä tässä kehityskulussa, mutta koska vaihtoehtoisia menetelmiä ei ole vielä keksitty, vaatisi niiden kehitys samoja uusiutumattomia luonnonvaroja kuin pohjoinen on käyttänyt yli varojen oman kehittymisensä aikana. (Hickel 2021a.) Parhailtaan maailman maista rikkaampi puolisko on vastuussa jopa 86 % kaikista maailman päästöistä, kun taas köyhempi puolisko vain 14 % (Ritchie 2023).

Toisaalta globaalien pohjoisten osuus kaikista päästöistä on jo laskussa: muut maat kehittyvät vasta ”samalle tasolle”, kun globaalien pohjoisten maissa on jo mahdollisuuksia pohtia muita vaihtoehtoja kuten puhtaampiin energiamuotoihin siirtymistä (Schroeder 2024). Eettiset ongelmat riippuvatkin usein myös historiallisesta kontekstista, ja ovat sidottuja imperialismiin ja/tai kolonialismiin. Termi ekologinen imperialismi kuvastaa tätä hyvin: historiallinen riisto ja epäoikeudenmukaisuus ovat johtaneet meidät nykypisteeseen ja ne jatkuvat myös tulevaisuudessa, jos ilmastonmuutoksen vastuunjako ei heijastele näitä epäoikeudenmukaisuuksia. (Chen 2022, Hickel 2021a.)

Yhtälöä vaikeuttaa myös se, että päästöjen ja elintason nousun välillä on ainakin toistaiseksi, tiettyyn pisteeseen asti, selkeä suhde: maan bruttokansantuotteen (BKT:n) noustessa myös terveys, turva ja tyytyväisyys nousevat. Ihmisten elintason selkeä parantuminen olisi maailmanlaajuisen yhdenvertaisuuden kannalta tärkeää, ja aina nykypäivään asti sen saavuttaminen on vaatinut uusiutumattomien luonnonvarojen

käyttöä. Osa maailmasta on jo siirtymässä pois uusiutumattomista luonnonvaroista, kun osa ei ole vielä edes päässyt hyötymään niistä. (Hickel 2021a, 98.)

Toisaalta merkittävä päästöjen lisääminen tulisi tulevaisuudessa lisäämään myös epäoikeudenmukaisuutta merkittävästi. Ilmaston lämpenemisen seuraukset osuvat eniten juuri globaalin etelän maihin, ja joissain tapauksessa näiden alueiden ihmiset eivät olisi välttämättä edes päässeet pois köyhyyden kierteestä ennen kuin ilmastonmuutoksen seuraukset iskevät. Käytännössä lämpeneminen aiheuttaa mm. sään ääriolosuhteita, lämpöaaltoja, tulvia ja kuivuutta sekä viljelysten menetystä, ja nämä käytännön seuraukset tulevat vaikuttamaan eniten jo valmiiksi huono-osaisimpiin ihmisiin. Tämä tulee lisäämään ennestään epätasa-arvoa, epävarmuutta ja konflikteja. (Hickel 2021a, 116.)

Tilanteen ratkaisemiseksi tullaankin tarvitsemaan kompromisseja ja uhrauksia, sillä kumpikaan puoli ei voi ratkaista tätä maailmanlaajuista kriisiä yksin. Kansainväliset sopimukset ovat yksi tapa yrittää päästä yhteisymmärrykseen vastuunjaosta, ja niiden solmimiseen liittyvät omat valtasuhteensa. Globaali pohjoinen on tilanteessa merkittävässä valta-asemassa, sillä sen kansalaiset ovat jo päässeet hyvinvoinnin tietylle tasolle, jolle globaali etelä on vielä matkalla. Tästä(kin) seurausta oleva merkittävä taloudellinen valta antaa paljon sananvaltaa kansainvälisissä neuvotteluissa, ja globaalin etelän mailla ei puolestaan ole tarpeeksi resursseja saadakseen globaali pohjoinen vastuuseen tilanteen ratkaisemisesta. (Woroniecki, Krüger, Rau, Preuss, Baumgartner, Riggers, Niessen, Holländer, Beyers, Rathgens & Wagner 2019.) On myös ehdotettu, että globaalin pohjoisen mailla voi olla enemmän mahdollisuuksia lähettää neuvotteluihin neuvottelijoita, jotka pitävät valta-asetelman nykyisellään (Chen 2022).

Tämä taloudellinen ja joissain tapauksissa myös kulttuuriin sidottu epätasapaino ei ole kuitenkaan syntynyt tyhjästä, vaan sen lähtökohdat ovat monissa tapauksissa kolonialismissa ja sen päälle syntyneessä kapitalismissa. Vaikka vuonna 2025 ei olekaan enää siirtomaita tai kolonisoijia ainakaan nimellisesti, nämä rakenteet ovat jättäneet jälkensä moniin globaalin etelän maihin. Kyse ei ole siitä, etteivätkö maat olisi halunneet kehittyä taloudellisesti samaan aikaan globaalin pohjoisen kanssa vaikkapa teknologisesti, vaan niillä ei monissa tapauksissa ole ollut siihen mahdollisuutta, sillä vallalla olevat maat ovat ottaneet myös siirtomaiden resurssit itselleen. Tämän vallan alaisena maat eivät ole päässeet kehittämään omaa talouttaan, ja nyt ne kärsivät myös

muiden maiden kehittymisen seuraukset. (Bhambra & Newell 2023; Hickel 2021a 108–112.)

3. Tiedon dekolonialisaatio ja YMEV-periaatteen lähtökohdat

3.1. Tieteen valta

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu artikkeleista ja kirjallisuudesta, joita aiheesta on julkaistu vuoden 2001 jälkeen, suurin osa on 2020-luvulta ajankohtaisuuden vuoksi. Merkittävä osa aineistosta on globaalissa pohjoisessa tuotettua tutkimustietoa, joka onkin tämän tutkielman heikko kohta, erityisesti monipuolisuuden kannalta. Voidaankin tarkentaa, että tutkielma käsittelee aihetta globaalissa pohjoissa julkaistujen ilmastonmuutoksesta kertovien artikkeleiden näkökulmasta vuosina 2001-2025, mutta tätä heikkoa kohtaa on myös syytä tarkastella lähemmin.

Tätä epätasapainoa tutkielmassani voisi avata sosiologi Anibal Quijanon kehittämän termin tiedon (de)kolonisaatio (engl. (de)coloniality of knowledge) avulla (Quijano 2007). Pohtiessani omaa asemaani suhteessa tutkimusaiheeseen huomasin, että en aluksi edes pyrkinyt etsimään lähteitä globaalista etelästä, vaan oletin kielen, termistön tai tutkimustyylin olevan lähempänä omaa osaamistani globaalissa pohjoisessa julkastuissa teksteissä. Käsite nousi esiin etsiessäni pohjaa päättämälleni jaolle globaalista etelästä ja globaalista pohjoisesta, ja sitä voidaan käyttää kuvaamaan koloniaalista epätasapainoa ja valta-asetelmaa, joka vallitsee eurosentrisen ja muun tiedon välillä.

Eurosentrinen, useimmiten globaalissa pohjoisessa tuotettu, tieto nähdään universaalimpana tai muulla tavalla monimutkaisempana kuin globaalissa etelässä tuotettu. Tämä pakottaa globaalin etelässä julkaistavan tiedon vastaamaan lännen kriteereihin ollakseen “samalla tasolla”, joka puolestaan estää tiedon teon uusiutumista. Globaalissa pohjoisessa tuotetun tiedon ajatellaan vastaavan universaalialta tasoa, kun globaalissa etelässä julkaistun tieteen ajatellaan olevan vain datan lähde, tapaustutkimuksia tai jollain tavalla kokeellisempia. (Bou Zeineddine, Saab, Láštíková, Kende & Ayanian 2022; Hernandez-Carranza, Carranza & Grigg 2023; Ligaga 2024.)

Taas kerran tason osoittaa siis länsi, ja ilmiö voidaan nähdä jatkumona kolonialismille. Tämä heijastuu myös tulevaisuuteen ja ilmastonmuutoksen ratkasujen löytymiseen, sillä pelkkiä länsimaisia kriteerejä täyttämällä ei ole mahdollista päästä irti kolonialismista, kuvitella muuta tulevaisuutta. Sivuuuttamalla globaalissa etelässä tuotetun tiedon roolin ilmastonmuutokseen liittyvässä keskustelussa saatetaan samalla myös sivuuttaa merkittäviä tutkimustuloksia, joista hyötyisivät kaikki. Nämä ovatkin dekolonialisaation perusjatuksia, ja tiedon kolonialismi vaatisi huomiota myös laajemmin globaaleja ratkaisuja pohtiessa (Bou Zeineddine ym. 2022; Mercer ja Simpson 2023.)

3.2. YMEV-periaate pohjana vastuunjaolle

Työn aineistona käytetyt kirjat ja artikkelit valikoituvat loppujen lopuksi sen perusteella, että kieli ja saatavuus sopivat aiheen rajaukseen, ja lopullinen päätös YMEV-periaatteseen keskittymisestä vahvisti päätöksen. Käsittelen tutkielmassa vastuunjakoa erityisesti globaalin pohjoisen ja globaalin etelän näkökulmasta, ja keskityn erityisesti yhteisten mutta eriytettyjen vastuiden periaatteeseen, sillä se on globaalin tason vastuun tarkastelun kannalta erityisen merkittävä (Käännös: Valtonen, s. 86, 2013). Yhteisten mutta eriytettyjen vastuiden periaate, YMEV-periaate, vaatii myös avaamista. Ensinnäkin on syytä huomauttaa, että periaate saattaa joskus sisältää myös lisäosan “ja vastaavien valmiuksien” (Engl. common but differentiated responsibilities and respective capabilities).

YMEV on toiminut pohjana vastuunjakoon liittyvässä keskustelussa viime vuosikymmenet, ja ajatuksen tasolla sen voidaan väittää ollen olemassa koko ympäristöpolitiikan historian ajan, yhtenä sen pohja-ajatuksena. Nykyiseen muotoonsa se on kuitenkin kirjattu ensimmäisen kerran Tuhkolman konferenssissa vuonna 1972 (Honkonen 2009, 69-72; Kolmaš 2023.) Tarkka sanamuoto on aiheuttanut alusta asti paljon keskustelua, ja suomenkielisessä käännöksessä sana eriytetty on joskus korvattu myös sanoilla erilainen ja eriytynyt, jaettu vastuu. Joissain versioissa sana *mutta* on myös korvattu *ja* sanalla. (Honkonen 2009, 2; Valtonen 2013, 67.)

Periaate avattuna tarkoittaa sitä, että ilmastonmuutoksen vastuun suhteen tulisi ottaa huomioon eri alueiden epätasainen asema suhteessa aiheutettuihin päästöihin, koettuihin

seurauksiin ja historiallisiin tapahtumiin. Näin kaikki ovat vastuussa, mutta vain oman asemansa verran. Joskus periaatteeseen lisätty, niin sanottu vastaavien valmiuksen osuus (engl. respective capabilities) puolestaan viittaa siihen, että kaikkien maiden tulisi osallistua oman taloudellisten, teknologisten ja muiden kapasiteettiensa rajoissa. (Honkonen 2009, 2.)

YMEV-periaate on yksi peruspilareista ilmastopöytäkirjojen kentällä nykypäivänä, ja sitä edeltää monia muita samaan suuntaan tähtääviä ajatuksia. Mikään aiemmista periaatteista ei ole kuitenkaan yltänyt samalle tasolle kokonaisvaltaisuudessaan, joka on samaan aikaan YMEV-periaatteen vahvuus että heikkous. Aiempia, tai vaihtoehtoisia, periaatteita ovat mm. Polluter Pays Principle, (PPP), Beneficiary Pays Principle, Equal Per Capita Rights, Grandfathering sekä Historical Responsibility. Nimiensä mukaisesti nämä versiot ovat keskittyneet usein joko historiallisiin tai taloudellisiin puoliin, ottamatta niinkään huomioon suurempaa kokonaisuutta tai näiden yhdistelmää. (Davidson 2021; Honkonen 2009, 6.)

Tässä työssä keskityn kuitenkin erityisesti YMEV-periaatteeseen, sillä se on uudehko, kokonaisvaltainen ja pyrkii erityisesti huomioimaan oikeudenmukaisuuteen liittyvät puolet. YMEV-periaatetta voidaan myös tutkia suhteessa kolonialismiin, joka merkittävä näkökulma niin oikeudenmukaisuuteen kuin ilmastonmuutokseenkin liittyen. Onkin kiinnostavaa tutkia myös sitä, onko periaate onnistunut ottamaan myös näin syvällä rakenteissa olevan epätasa-arvon huomioon, ja miten periaate on rakentunut tälle pohjalle.

4. YMEV-periaate – puolesta ja vastaan

4.1 YMEV:n rakenteelliset haasteet

YMEV-periaate on syntynyt halusta vastata suuriin kysymyksiin, ja sen onnistumista voidaan arvioida monesta näkökulmasta. Ensikuulemalta YMEV:n voisi ajatella olevan onnistunut, koska se on lähes kaikkien maailman maiden yhteinen lausunto siitä mihin suuntaan ilmastonmuutoksen ratkaisuja tulisi viedä: eteenpäin. Pohjimmiltaan se onkin

onnistunut ainakin siinä, että asia on saanut huomiota. Toisaalta, se on vain lausunto, pohjavire ja neuvottelujen sävy, ei konkreettinen lupaus tai teko. Lisäksi se on pitkien neuvottelujen tulos, neuvottelijoiden tekemä kompromissi.

YMEV-periaatteen kriitikoilla onkin paljon sanottavaa sen konkreettisuudesta. Esimerkiksi Kolmaš (2022) on kritisoinut sitä kolmesta näkökulmasta: ensinnäkin hänen mukaansa globaalien pohjoisten maat eivät ole sisäistäneet periaatetta tarpeeksi vahvasti, toiseksi globaalien etelän maat eivät ole yhdistyneet tarpeeksi vahvasti sen taakse ja kolmanneksi periaatteen monimutkainen tulkinnallisuus on estänyt sen johdonmukaisen poliittisen toteuttamisen. Toisin sanoen se ei ole koskaan yltänyt sille normatiiviselle tasolle jolle sen tulisi yltää ollakseen todella merityksellinen suuremmissa mittakaavassa (Kolmaš 2022, 11).

Samaan ajatukseen yhtyy myös Harris teoksessaan *Whats wrong with climate politics and how to fix it* (2013). Hänkin korostaa erityisesti valtioiden ja päättävien tahojen haluttomuutta sitoutua konkreettisiin toimiin ilmastonmuutoksen suhteen, ja myös YMEV-periaatteen hän näkee jatkumona tälle, osana koko aiheeseen liittyvää toimeettomuutta. Hän summaa perimmäiseksi ongelmaksi itsekkyyden:

“Selfishness of governments, selfishness of politicians, selfishness of businesses, selfishness of other special interests, and ultimately selfishness of individuals. “

(Harris 2013, 2)

Jo kirjan julkaisuvuonna, yli kymmenen vuotta sitten, hän kritisoi politiikan jälkeenjääneisyyttä verrattuna tieteeseen, ohjaten vastuun toimeen tarttumisesta päättävälle taholle. Tähän yhtyy myös uudempi tutkimus, joskin jotkut tutkijat ajattelevat politiikan olevan vain kansalaisten mielipiteiden tulos, jolloin vain kansalaisiin vaikuttamalla olisi mahdollista saada aikaan muutos. (Hormio 2023, 5). Toisaalta, he keskittyvät kritiikissään pelkästään periaatteen ympärillä tapahtuviin asioihin, eivät niinkään sen sisältöön. Voidaan toki pohtia olisiko voimakkaampi ja vaativampi periaate enemmän aikaansaava, mutta molemmat Kolmaš ja Harris ovat samaa mieltä ainakin periaatteen pääsanomasta.

4.2 YMEV:n maantieteellisen jaottelun haasteet

YMEV-periaattetta voidaan kuitenkin myös kritisoida sen lähtökohtien perusteella. Maiden jakamiseen ja siihen liittyviin valta-asetelmiin viitataan monessa periaatteesta kertovassa lähteessä, ja tämän nostavat esille muun muassa Harris (2013) sekä myös Honkonen (2009). Jakamista kritisoidaan usein postkolonialisesta näkökulmasta kuten he molemmat tekevät, ja kolonialistiset ja imperialistiset teemat vaikuttaisivat olevan pohjalla lähes kaikissa vastuunjakoon, oikeudenmukaisuuteen ja ilmastonmuutokseen keskittyvissä teoksissa. Honkonen tosin pohtii myös kestäväen kehityksen sijaan yhtälössä, ja esittää että YMEV on ongelmallinen tästä näkökulmasta erityisesti jos sitä yritetään soveltaa myös kestäväen kehitykseen liittyvään politiikkaan, pelkän ilmastopolitiikan sijaan (Honkonen 2009, 4-8).

Hickel puolestaan (2021a) käsittelee vastuunjaon, ilmastonmuutoksen ja kolonialismin yhteyksiä atmosfäärisen kolonisaation käsitteen (engl. atmospheric colonisation) kautta. Tällä hän viittaa siihen, kuinka suuren osan globaalin pohjoisen maat ovat käyttäneet yhteisistä uusiutumattomista luonnonvaroista aiheuttaen samalla suurimman osan päästöistä, joiden seuraukset tulevat näkymään kaikkialla maapallolla. Atmosfäärisen kolonisaation käsitteen taustalla on hypoteettinen ajatus siitä, miten vastuunjako olisi voinut olla erilainen, jos kaikilla olisi ollut samat mahdollisuudet uusiutumattomiin luonnonvaroihin. (Hickel 2021a, 115–116). Vaikuttaakin siltä, että kolonialismi on vielä tiukemmin kietoutunut ilmastonmuutokseen kuin mitä ensivilkaisulta vaikuttaisi, ja maiden väliset erot ovat suuria niin ongelman lähtökohtien kuin myös seurausten puolesta.

Honkonen puolestaan pohtii maiden jakamisen hyötyjä ja haittoja nykyhetkessä. Hänen mukaansa periaate voidaan nähdä ongelmallisena siksi, että maat jotka ovat historiassa olleet tietystä asemassa suhteessa ilmastonmuutokseen eivät välttämättä enää ole tilannetta vastaavassa asemassa. Tästä syystä he voivat siksi saada huomattavia etuja kun periaattetta sovelletaan käytännössä, tai saattavat vastaavasti joutua liian korkeiden vaatimusten alaiseksi. Toisaalta YMEV-periaate on tässä suhteessa merkittävästi monipuolisempi kuin monet muut aiemmat periaatteet. (Honkonen 2009, 8-11).

Joidenkin maiden luokittelun hankaluudesta Honkonen nostaa esimerkiksi Kiinan, ja myös Harris (2013) käsittelee Kiinan asemaa tässä yhtälössä. Harris nostaa esiin Kiinan

ja Yhdysvaltojen väliset jännitteet, jotka ainakin kirjan julkaisuvuonna 2013 olivat merkittävä solmukohta ratkaisujen löytämisessä. (Harris 2013 144-169.) Nyt vuonna 2025 Yhdysvallat on jo toistamiseen irtautunut Pariisin ilmastopöytäkirjasta, ja päätöksen tehnyt Yhdysvaltojen presidentti Donald Trump on itse maininnut Kiinan yhdeksi syyksi päätökselleen irroittautua sopimuksesta. Hänen mukaansa Kiinalta ei vaadita tarpeeksi toimia sen “kehittyvän maan” aseman takia, jolloin Yhdysvallat joutuvat maksamaan muiden maiden kehitymisestä liikaa. (Popli 2025). Ehkä Harrisin ja Honkosen pohdinnat eivät ehkä ole vieläkään täysin vanhentuneita, tai ainakin jako aiheuttaa yhä keskustelua globaalisti.

Lisäksi Honkonen käsittelee maiden jakamisen ongelmallisuutta postkolonialisesta näkökulmasta. Ongelma on siinä, että sen sijaan että maita katsottaisiin tapus- ja tilannekohtaisesti pyrkii YMEV-periaate rajaamaan maita kahteen (tai joissain tapauksissa kolmeen) laatikkoon. Tämä ei toki tule esille suoranaisesti lausekkeesta, yhteiset mutta eriytyneet vastuut, mutta keskustelu aiheen ympärillä on valitettavan usein “me ja he” ja tämä voi heijastua myös periaatteen pohjalta tehtyihin päätöksiin. Tekemällä tämän selkeän rajauksen johon ei mahdu poikkeuksia, tulee samalla uudistaneeksi vanhoja jakoja ja pakottaneeksi maita yhteen, joilla ei välttämättä ole enää nykypäivänä paljoa yhteistä. Toisaalta Honkonen ajattelee jaon olevan tavallaan pakollinen, sillä ilman mitään raameja myös globaalin pohjoisen maat voisivat päästä liian helpolla. (Honkonen 2009, 10-11)

Jakoa on kuitenkin syytä pohtia hieman tarkemmin, ja erityisesti historiallisesta näkökulmasta. On erityisen kiinnostavaa tutkia sitä, kuka jaon on luonut ja millä perusteella. Pääsääntöisesti YMEV-periaatteen sisältämä rajaus on sama kuin aiemmin kuvailemani globaalin etelän ja globaalin pohjoisen, mutta Honkonen korostaa omassa jaossaan erityisesti historiallisten päästöjen merkitystä. Kaikki maan historian aikana syntyneet päästöt sekä maan nykyinen riippuvuussuhde fossiilisiin polttoaineisiin ovat ainaki hänen teoksessaan keksiössä. (Honkonen 2009 178-181). Hänen jakonsa onkin erityisen päästökeskeinen, verrattuna esimerkiksi Hickelin (2021a, 108-116) oikeudenmukaisuutta ja elintasoja korostavaa jakoon globaalista etelästä ja globaalista pohjoisesta.

Toisaalta Honkonen pohtii myös vaihtoehtoisia jakoja, jotka voisivat auttaa oikeudenmukaisemmassa päätöksenteossa tulevaisuudessa. Hän nimeää muutaman

taloudellisen tavan jakaa maita, mutta tarjoaa lisäksi kiinnostavan vaihtoehdon “samanmielisten maiden joukoista” (engl. like-minded groupings). Nämä ryhmät voisivat historiastaan, taloudellisesta ja geopoliittisesta tilanteestaan huolimatta yhdistyä neuvotteluissa yhteisen näkökulman alle, joka voisi tuottaa täysin uudenlaisia näkökulmia ja neuvotteluloksia ilmastopolitiikkaan. Tästä esimerkkinä voidaan pitää G77+Kiina ryhmää, joka on yhdistynyt monissa kansainvälisissä neuvotteluissa monimuotoisuudestaan huolimatta. Vaihtoehtoja on monia ja lopuksi Honkonen korostaa, että tärkeintä jaon onnistumiselle olisi yhteinen konsensus siitä että jako on reilu. (Honkonen 2009 180-183.)

Vastuunjaon reiluus ja pidemmän päälle normatiivisuus ovat aiheita, jotka nousevat toistuvasti esiin. Siinä missä esimerkiksi taloudellisesta näkökulmasta pyritään usein tasapainottamaan vastuunjako juuri rahallisesti, ovat monet arvomuutoksen ja systeemimuutoksen kannattajat yhtä mieltä siitä, että lopullisen vastuunjaon tulisi ottaa huomioon erityisesti oikeudenmukaisuuskysymykset. Vain tämä mahdollistaisi niin kokonaisvaltaisen muutoksen kuin tilanne vaatii, ja toisaalta oikeudenmukainen jako lisäisi merkittävästi kaikkien maiden halukkuutta osallistua muutoksen edistämiseen. Juuri tässä yhdessä sovitut periaatteet ja kansainväliset sopimukset ovatkin erityisen arvokkaita: kun kaikilla mailla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon ovat päätökset useimmiten kaikille vähintäänkin siedettäviä, jolleivat jopa mieleisiä.

5. Ratkaisujen kiireellisyys ja yhteenveto

Viittasin tämän tutkielman alussa kestävyys- ja tulevaisuudentutkimuksessa käytettyyn ilmaisuun bussiness as usual, tässä kontekstissa vapaasti käännettynä toimimattomuus. Vaikka tutkielmani käsittelee mahdollisimman monia, monimutkaisia ja monitahoisia, puolia joita vastuunjakon ja ilmastonmuutoksen yhteyteen liittyy, tulee viimeisimmäksi teemaksi nostaa toiminnan arvo, toimimattomuuden uhka. Sillä jos yksi asia on selvää, niin se että kysymykset ilmastonmuutoksen ratkaisemisesta eivät voi enää odottaa. Kuten sanottu, vuonna 2025 olemme ylittäneet kuusi yhdeksästä planetaarisesta rajasta, ja yli 1,5 asteen ilmaston lämpeneminen tuo mukanaan niin mullistavia ympäristöllisiä tuhoja että niiden kokonaisvaltaisia seurauksia on mahdoton edes ennustaa. (Armstrong McKay, Staal, Abrams, Winkelmann, Sakschewski, Loriani, Fetzer, Cornell, Rockström

& Lenton, 2022 ; Caesar, Sakschewski, Andersen, Beringer, Braun, Dennis, Gerten, Heilemann, Kaiser, Kitzmann & Loriani 2024.)

Planetaaristen rajojen yhteydessä puhutaan usein keikahduspisteistä (engl. tipping points), joiden ylittäminen tekee ekologisista seurauksista lopullisia. (Armstrong Mckay ym. 2022) Keikahduspisteet auttavat hahmottamaan asian lopullisuutta, joka voidaan nähdä sekä hyvänä että huonona asiana. Siinä missä näiden rajojen määrittäminen ja näin ollen asian pinnalla pitäminen ovat merkittäviä esimerkiksi sopimusten laatimisessa, mediassa tai vaikka suhteessa talouteen, voi aihetta katsoa myös toisesta näkökulmasta. Mikään ei nimittäin ole lopullista niin kauan kuin ihmiset kehittävät ja edistävät ratkaisuja.

Toinen tutkielman alussa mainisemani nimi, alan klassikko Donella Meadows, käsittelee teoksessaan *Leverage points-places to intervene in the system* (2015) 12:ta "pistettä" joihin vaikuttamalla syvä, kokonaisvaltainen ja todellinen muutos olisi mahdollinen. Meadowsin ajatus systeemeihin vaikuttamisesta on pohjalla monessa aiheesta kertovassa teoksessa, ja nämä systeemitason muutokset (engl. Systems change) ovat vallitseva niin Hickelin (2021a) kuin Harrisinkin (2013) teoksessa. Hickle keskittyy talouteen, Harris puolestaan politiikkaan. He ovat kuitenkin samaa mieltä siitä, että ilman toista ei ole toista, ja molemmat instituutiot vaativat systeemitason muutoksen näin suuren ongelman edessä.

Hickel esittelee kirjassaan (2021a) sekä artikkelissaan Hickle (2021b) dekolonisaation ja degrowthin yhteyttä joka on mielenkiintoinen niin systeemimuutoksen kuin ilmastonmuutoksen tulevaisuuden kannalta. Hän näkee kapitalistisen talousjärjestelmän olevan rakentunut riistolle ja kolonialismille, joka tekee järjestelmästä pohjimmiltaan epäoikeudenmukaisen. Hän näkee degrowth- ajattelun olevan ainoa vaihtoehto kapitalismille oikeudenmukaisuuden kannalta, ja uskoo degrowthin olevan myös rakaiseva tekijä ilmastonmuutoksen ratkaisemisessa. Hän korostaa erityisesti globaalin etelän ja globaalin pohjoisen välistä epäoikeudenmukaisuutta, joka näkyy niin kolonialistisissa suhteissa kuin myös nyt ilmastonmuutokseen liittyen. (Hickle 2021a ; 2021b)

Kolonialismi onkin tiukasti mukana ilmastonmuutoksen, talouden ja kansainvälisen oikeudenmukaisuuden rakenteissa, ja yhteen puuttumalla tulee vaikuttaneeksi kaikkiin. Tämä on yksi vastuunjaon puolista, joka vaatii tarkastelua, mutta myös jarruttaa

käytännön toimia. Kun vastuuta jaetaan liian tarkasti historian perusteella, kuten esimerkiksi Grandfathering sekä Historical Responsibility –periaatteet ehdottavat, tullaan ennallistaneeksi vanhoja kaavoja ottamatta huomioon nykytilannetta. Toisaalta liikaan talouteen keskittyvät mallit kuten Polluter Pays Principle ja Beneficiary Pays Principle eivät ota huomioon aiheeseen liittyvää valta-asetelmaa tarpeeksi, joka sekkin johtaa epäoikeudenmukaiseen vastuunjakoon pidemmän päälle. (Ghosh ym. 2022; Honkonen 2009, 198-202)

Tästä yhteenvedona YMEV-periaate saattaakin olla parasta, mitä kansainvälisellä tasolla ollaan saatu aikaan, ainakin toistaiseksi. Periaate pyrkii huomioimaan kaikki vastuunjakoon liittyvät puolet, niin historiallisen kontekstin kuin nykyhetken. Vaikka se ei ota kantaa suoranaisesti maailman jakamiseen liittyvään ongelmallisuuteen jättää se kuitenkin tulkinnanvaraa siitä, minkä maan tulisi kuulua mihinkin ryhmään. Näinollen Honkosen ehdottama tapa jakaa maat esimerkiksi “samanmielisten maiden joukkoihin” ei ole poissuljettu, vaikka toistaiseksi tätä tapaa ei olekaan hyödynnetty kovinkaan paljon juuri tässä kontekstissa. (Honkonen 2009, 210-212)

Palaten Kolmašin (2022) ja Harrisin (2013) kritiikkiin voitaisiinkin todeta, että periaatteen ongelmat liittyvät suurimmaksi osaksi siihen, mitä periaatteen ympärillä tapahtuu. Mikäli näihin rakenteisiin olisi mahdollista vaikuttaa, miksei vaikkapa Meadowsin vipuvaikutuspisteiden avulla, olisi kansainvälisen yhteisymmärryksen ja toiminnan mahdollisuus jo huomattavasti suurempi. Toisaalta systeemitason muutos on usein hidasta ja useimmissa tapauksissa monitasoista. Esimerkiksi O’Brien ja Sygna (2013) ovat ehdottaneet mallia, jossa vain ensimmäisen tason muutos voi tapahtua instituutioihin vaikuttamalla, toiseen tarvitaan myös ihmisiä ja arvojen muutosta ja molempien toteutuessa systeemiä voi muuttaa. (Harris 2013; Kolmaš 2022; Meadows 2015; O’Brien & Sygna 2013.)

Yhtälöstä ei siis pidä unohtaa yksilöiden, yritysten ja mikrotason muutosten valtaa. Vaikka tämä tutkielma on keskittynyt erityisesti globaalin tason vastuunjakoon sekä suurempiin linjoihin, on yksilöllä tai vaikka yksittäisellä maalla suuri voima vaikuttaa kokonaisuuteen. Yhdestä teini-ikäisestä tytöstä lähtenyt kansalaisliike Fridays for Future mainitaan yhä monissa aiheesta kertovissa kirjoissa ja löysihän se tiensä tähänkin tutkielmaan, aiheen klassioiden rinnalle. Myös henkilökohtaisia päästöjä seuraamalla voi vaikuttaa, mutta vieläkin suurempi vaikutus on kommunikaatiolla, keskustelulla ja

yhteydellä. Yhden ihmisen kasvisruokailu voi heijastua koko perheen kauppareisuun, ja joulupöydässä käydyt keskustelut politiikasta saattavat jäädä ainakin perheen lasten mieleen tulevaisuuden vaaleja odottamaan.

Nämä yllä kuvatut skenaariot saattavat kuulostaa tutuilta suomalaiselle, pohjoismaalaiselle tai globaalista pohjoisesta olevalle lukijalle. Samaan aikaan toisella puolella maapalloa perheet kohtaavat joka päivä ilmastonmuutoksen seuraukset arkielämässään, kotonaan. Tulvat, maastopalot, kuivuus ja niistä seuraavat kriisit eivät ole enää vain tulevaisuuden ongelma vaan oikeiden ihmisten oikeaa elämää, ja kuten alussa totesin, on ilmastonmuutos ekologisen kriisin lisäksi myös humanitäärinen kriisi, ihmisyyden kriisi. Siksi vastuunjakoon liittyvät kysymykset ovat merkityksellisiä, siksi meidän tulee toimia: olemme aiheuttaneet kärsimystä muille omilla teoillamme, vähintään mitä voimme tehdä on ottaa vastuun teoistamme.

6. Lähdeluettelo

Armstrong McKay, D.I., Staal, A., Abrams, J.F., Winkelmann, R., Sakschewski, B., Loriani, S., Fetzer, I., Cornell, S.E., Rockström, J. and Lenton, T.M., (2022) Exceeding 1.5 C global warming could trigger multiple climate tipping points. *Science*, 377(6611), p.eabn7950.

Bhambra, G.K. and Newell, P. (2023) More than a metaphor: 'climate colonialism' in perspective. *Global Social Challenges Journal*, 2(2), pp.179-187.

Bou Zeineddine, F., Saab, R., Láštiová, B., Kende, A. and Ayanian, A.H., (2022) "Some uninteresting data from a faraway country": Inequity and coloniality in international social psychological publications. *Journal of Social Issues*, 78(2), pp.320-345.

Caesar, L., Sakschewski, B., Andersen, L.S., Beringer, T., Braun, J., Dennis, D., Gerten, D., Heilemann, A., Kaiser, J., Kitzmann, N.H. and Loriani, S., (2024) Planetary Health Check 2024: A Scientific Assessment of the State of the Planet.

Carson, R. (1962) *Silent Spring*

Chen, Y. (2022) How has ecological imperialism persisted? A marxian critique of the western climate consensus. *American Journal of Economics and Sociology*, 81(3), pp.473-501.

Copernicus Climate Change Service (2024) Global climate highlights 2024: 1.5°C threshold exceeded. European Union. <https://climate.copernicus.eu/global-climate-highlights-2024> (luettu 12.5.2025).

Cuomo, C.J. (2011) Climate change, vulnerability, and responsibility. *Hypatia*, 26(4), pp.690-714.

Davidson, M.D. (2021) How fairness principles in the climate debate relate to theories of distributive justice. *Sustainability*, 13(13), p.7302.

Dixson-Declève, S., Gaffney, O. and Ghosh, J. (2022) *Earth for All: A Survival Guide for Humanity*. New Society Publishers.

- Eriksen, T.H. (2015) What's wrong with the global north and the global south? *Voices*, 12015.
- Ghosh, J., Chakraborty, S., Ceballos, A. and Adiyanto, A. (2022) A just transition: How can we fairly assign climate responsibility. *Earth for All*.
- Gonzalez, C.G. (2015) Environmental justice, human rights, and the global south. *Santa Clara J. Int'l L.*, 13, p.151.
- Goodhart, M. (2023) 'Climate Change and the Politics of Responsibility', *Perspectives on Politics*, 21(2), pp. 550–568. doi:10.1017/S153759272200319X.
- Harris, P.G (2013) *What's Wrong with Climate Politics and How to Fix It*. Cambridge: Polity, Haettu: 3.3. 2025.
- Hernandez-Carranza, G., Carranza, M. and Grigg, E. (2023) Trapped within the logic of modernity/coloniality. *Social Science Quarterly*, 104(4), pp.918-926.
- Hickel, J. (2021a) *How Degrowth Will Save the World*. Cornerstone.
- Hickel, J. (2021b) The anti-colonial politics of degrowth. *Political Geography*, 88.
- Hollington, A., Salverda, T., Schwarz, T. and Tappe, O. (2015) Concepts of the global south.
- Honkonen, T. (2009) The common but differentiated responsibility principle in multilateral environmental agreements: regulatory and policy aspects. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International.
- Hormio, S. (2023) Collective responsibility for climate change. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 14(4), p.e830.
- Ibrahim, S., Kuppens, L. and Nfundiko, J.S. (2024) 'Holding up the researcher's mirror to decolonize knowledge generation: a critical examination of researchers' positionality beyond the "Global North"/"South" divide', *Globalisation, Societies & Education*, 22(3), pp. 461–474. doi:10.1080/14767724.2023.2171369.
- Islam, S.M.F. and Karim, Z. (2020) Water: The Consequences of Climate Change. *Desalination: challenges and opportunities*, p.57.
- Jamieson, D. (2015) Responsibility and climate change. *Global Justice: Theory Practice Rhetoric*, 8(2).

- Kolmaš, M. (2023) 'The Failure of CBDR in Global Environmental Politics', *Global Environmental Politics*, 23(1), pp. 11–19. doi:10.1162/glep_a_00681.
- Ligaga, D. (2024) 'Revision as Reflection: On Writing from the Global South', *African Studies*, 83(2–3), pp. 167–180. doi: 10.1080/00020184.2024.2440333.
- Massenberg, J.R. (2021) Global climate change—who ought to pay the bill? *Sustainability*, 13(23), p.13393.
- McCarty, J.P. (2001) Ecological consequences of recent climate change. *Conservation biology*, 15(2), pp.320-331.
- Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers, J. and Behrens III, W.W. (1972) *The Limits to Growth*. Potomac Associates – Universe Books.
- Meadows, D. (2015) Leverage points-places to intervene in a system.
- Mercer, H. and Simpson, T. (2023) Imperialism, colonialism, and climate change science. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 14(6), p.e851.
- Müller, M. (2018) 'In Search of the Global East: Thinking between North and South', *Geopolitics*, 25(3), pp. 734–755. doi: 10.1080/14650045.2018.1477757.
- O'Brien, K. and Sygna, L. (2013) Responding to climate change: The three spheres of transformation. *Proceedings of transformation in a changing climate*, 16, p.23.
- Popli, N. (2025) How Trump's decision to exit the Paris Agreement changed the climate fight. <https://time.com/7208955/trump-paris-climate-agreement-withdraw-impact/> (Haettu 22.4.2025).
- Qi, Y. and Wu, T. (2013) The politics of climate change in China. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 4(4), pp.301-313.
- Quijano, A. (2007) Coloniality and modernity/rationality. *Cultural studies*, 21(2-3), pp.168-178.
- Raworth, K. (2017) "A Doughnut for the Anthropocene: humanity's compass in the 21st century." *The lancet planetary health* 1, no. 2 e48-e49.

Richardson, K., Steffen, W., Lucht, W., Bendtsen, J., Cornell, S.E., Donges, J.F., Drüke, M., Fetzer, I., Bala, G., Von Bloh, W. and Feulner, G. (2023) Earth beyond six of nine planetary boundaries. *Science advances*, 9(37), p. eadh2458.

Ritchie, H. (2023) Global inequalities in CO2 emissions Published online at OurWorldinData.org. Haettu 27.3.2025 : '<https://ourworldindata.org/inequality-co2>

Roth, K. and Kaspar, K. (2023) When company decisions harm or help the environment: the influence of social context and affective state on moral and causal responsibility attributions, *Current Psychology*, 42(8), pp. 6357–6371. doi:10.1007/s12144-021-01915-0.

Schroeder, R. (2024) Decolonizing the Past and Confronting Climate Change Futures: Bringing the State Back In, *New Global Studies*, 18(3), pp. 273–291. doi:10.1515/ngs-2023-0031.

Valtonen, A. (2013) Pallo neuvottelijoilla: Suomi kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa 1988–2012. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Vanderheiden, S. (2011) Globalizing responsibility for climate change. *Ethics & international affairs*, 25(1), pp.65-84.

Woroniecki, S., Krüger, R., Rau, A.L., Preuss, M.S., Baumgartner, N., Riggers, S., Niessen, L., Holländer, L., Beyers, F., Rathgens, J. and Wagner, K.C. (2019) The framing of power in climate change adaptation research. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 10(6), p.e617.

Zeng, N., Ding, Y., Pan, J., Wang, H. and Gregg, J. (2008) Climate change--the Chinese challenge. *Science*, 319(5864), pp.730-731.